РАБОЧАЯ ТЕТРАДЬ

К ПРОГРАМЕ «ШАТЛЫК»

«ШАТЛЫК» ПРОГРАММАҺЫНА

ЭШ ДӘФТӘРЕ

Рекомендовано
Министерством образования и науки
Республики Башкортостан

КИТАП

УДК 372.016:811.512.141*00
ББК 81.2
Р13

Р е ц е н з е н т ы:

Абдуллина Г. А., ведущий специалист по дошкольному образованию отдела образования АМР Баймакский район Республики Башкортостан;

Гладилина Д. М., старший воспитатель МАДОУ — детский сад № 63 городского округа город Уфа Республики Башкортостан

А в т о р ы:

З. Г. Нафикова, З. А. Агзамова, Э. У. Умурзакова,
Р. С. Фатхутдинова, Р. Р. Такалова

Р13 **Рабочая тетрадь к программе «Шатлыҡ»** : для обучения башкирской разговорной речи детей старшего дошкольного возраста, не владеющих родным языком / [З. Г. Нафикова, З. А. Агзамова, Э. У. Умурзакова, Р. С. Фатхутдинова, Р. Р. Такалова]. — Уфа : Китап, 2021. — 40 с.

ISBN 978-5-295-07586-5

УДК 372.016:811.512.141*00
ББК 81.2

ТП–131/21

© Нафикова З. Г., Агзамова З. А., Умурзакова Э. У., Фатхутдинова Р. С., Такалова Р. Р., 2021
© Фролова Л. В., иллюстрации, 2021

Уважаемые педагоги и родители!

У вас в руках рабочая тетрадь для занятий по обучению башкирской разговорной речи детей старшего дошкольного возраста, не владеющих родным (башкирским) языком. Рабочая тетрадь является практической частью программы Нафиковой З. Г. «Шатлыҡ» и конспектов занятий к ней.

Задания, включенные в рабочую тетрадь, учат детей общаться на башкирском языке в интересной и доступной для них форме с опорой на русский язык, поскольку у них разговорная речь сформировалась на русском языке. Материалы, представленные в тетради, знакомят детей с окружающим миром, с духовной и материальной культурой башкирского народа, расширяют их кругозор, учат сравнивать предметы, делать обобщения и выводы.

Цель данной рабочей тетради — закрепить формируемые в детском саду навыки башкирской устной речи (словарный запас, грамматический строй, звуковая культура речи, связная речь); решить задачи подготовки детей к обучению в школе.

Предлагаемые упражнения способствуют развитию мелкой моторики и координации движений, формированию первых навыков анализа, синтеза, сравнения, распознавания, а также зрительного восприятия и произвольного внимания детей старшего дошкольного возраста.

Задания дают возможность организовывать индивидуальную работу. Взрослые могут дозировать продолжительность занятий с детьми, выбирать темы работы, учитывая сложность заданий, интересы и возможности каждого ребенка.

Старайтесь не только объяснить ребенку задание, но и обязательно проверить результат его выполнения.

Успехов вам и вашим детям! Занимайтесь с удовольствием!

Хөрмәтле тәрбиәселәр һәм ата-әсәләр!

Һеҙгә Нафиҡова Зәкиә Ғәлиәхмәт ҡыҙының «Шатлыҡ» программаһы буйынса ҡоролған дәрес өлгөләренең практик өлөшө тәҡдим ителә. Был программа башҡорт милләтенән булған һәм үҙ туған телен белмәгән өлкән төркөм балаларында башҡортса аралашыу нигеҙҙәрен формалаштырыуҙы күҙ уңында тота.

Эш дәфтәренә индерелгән эштәр рус теленә таянып балаларҙы ҡыҙыҡлы һәм ябай ғына формала башҡорт теле менән таныштыра. Дәфтәрҙә бирелгән материалдар уларҙы тирә-яҡтағы предметтар, күренештәр, башҡорт халҡының мәҙәниәте, йәшәйеше, ғөрөф-ғәҙәттәре менән таныштыра, кескәйҙәрҙең аң-белем даирәһен киңәйтә, предметтарҙы сағыштырырға, дөйөмләштереп әйтергә һәм һығымта яһарға өйрәтә.

Эш дәфтәренең төп маҡсаты булып балалар баҡсаһында башҡортса йәнле һөйләү телмәрен формалаштырыуға йүнәлтелгән күнекмәләрҙе башҡарырға өйрәтеү, үҫтереү һәм нығытыу (һүҙ байлығын, грамматик формаларҙы, телмәр мәҙәниәтен, бәйләнешле телмәрҙе); мәктәпкә әҙерләү һәм башланғыс кластарҙа башҡорт телен туған тел һәм дәүләт теле булараҡ уңышлы өйрәнеүгә нигеҙ һалыу тора.

Тәҡдим ителгән күнегеүҙәр ҡул суҡтарының хәрәкәтсәнлеген, һығылмалылығын үҫтерә, балаларҙың предметтарҙы, күренештәрҙе үҙ аллы анализлау, сағыштырыу һәләтен үҫтерә, уларҙы башҡара белеү күнекмәләрен формалаштыра, донъяны дөрөҫ ҡабул итә белергә, иғтибарлы, сос, зирәк булырға өйрәтә.

Ололар баланың күнегеүҙәрҙе башҡарыу ваҡытын һәм оҙайлығын дөрөҫ ойошторорға тейеш. Балаға күнегеүҙәрҙе үҙ теләге менән һайлап алып башҡарыу мөмкинлеген бирергә, уны үтәй аламы-юҡмы, шул уҡ ваҡытта кәрәкле ярҙам күрһәтеү кәрәкме-юҡмы — быларға ла иғтибар биреү кәрәк. Аралашҡанда башҡортса һөйләшеү бик һөҙөмтәле буласаҡ.

Балаға күнегеүҙе нисек башҡарыуҙы аңлатып ҡына ҡалмағыҙ, ә мотлаҡ уның үтәлеү һөҙөмтәһен дә тикшерергә тырышығыҙ.

Һеҙгә һәм балаларығыҙға уңыштар!

Занятия 1–2

Тема: Это кто? – Был кем?

1. Назови, кого ты видишь на рисунке.

Һүрәттә кемдәрҙе күрәһең? Әйтеп сыҡ.

— Это кто?	— Был кем?
— Это	— Был ... .
— Был кем?	— Был кем?
— Был	— Был ... .
— Был кем?	— Был кем?
— Был	— Был ... .
— Был кем?	— Это семья!
— Был	— Был ... .

2. Выучи стихотворение.

Шиғырҙы ятла.

И в городе, и в селе
«Семья» называется «ғаилә».
Доченьку ты не брани,
Мама, мамочка — әсәй.
На машине прокати,
Папа милый — атай.
Бабушку свою люби,
Бабушка твоя — өләсәй.
Дедушку ты уважай,
Он по-башкирски — «олатай».

3. Назови, кто нарисован на картинках. Во что они одеты?

Һүрәттәрҙә кемдәр төшөрөлгән? Улар нимә кейгән?

В кружочках напиши эти слова: ҠЫҘ, МАЛАЙ.
ҠЫҘ, МАЛАЙ һүҙҙәрен түңәрәктәр эсенә яҙ.

4. Расскажи о своей семье по плану.

Ғаиләң тураһында план буйынса һөйлә.

1. Һинең исемең нисек? Исемеңде яҙып ҡуй: ____________ .

2. Һеҙҙең ғаиләлә нисә кеше? Шаҡмаҡ эсенә яҙ: ☐

3. Ғаиләгеҙҙә оло кешеләр бармы? Уларҙың һүрәтен төшөр.

Занятия 3–4

Тема: Моя семья. — Минеҥ ғаиләм.

1. Кого и что видишь на рисунках? Назови сначала на русском, потом — на башкирском языке. Покажи стрелкой, кто носит эту одежду. Например: «Чей платок?» — «Бабушки».

   Һүрәттәрҙә кемдәрҙе һәм нимәләрҙе күрәһеҥ? Тәүҙә — рус, аҙаҡ башҡорт телендә әйт. Кем ҡайһы кейемде кейә? Уҡтар ярҙамында күрһәт. Мәҫәлән, «Был кемдеҥ яулығы?» — «Был өләсәйҙеҥ яулығы».

2. Придумай по схеме слова на башкирском языке.

   Схема буйынса башҡорт телендә һүҙҙәр уйла.

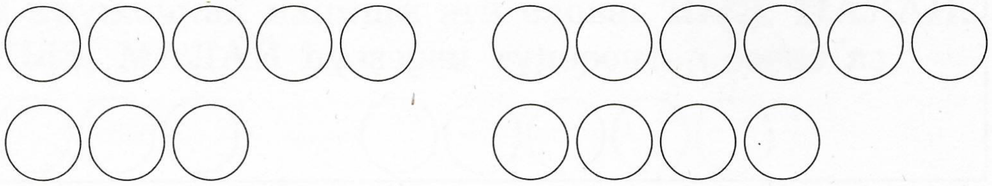

3. Беседа по картинке «Совместный обед».

Һүрәт буйынса «Төшкө аш» темаһына әңгәмә ҡороғоҙ.

— Төшкө ашҡа кемдәр йыйылған?
— Ғаилә.
— Кем нимә эшләй?
— Олатай ... .
— Өләсәй ... .
— Атай ... .
— Әсәй ... .
— Ҡыҙ ... .
— Малай ... .

4. Расскажи о членах семьи.

Ғаилә ағзалары тураһында һөйлә.

1. Ҡайҙа атай? Ҡайҙа әсәй? Ҡыҙыл уҡ менән уларҙы күрһәт. →
2. Ҡайҙа өләсәй? Ҡайҙа картатай? Күк уҡ менән уларҙы күрһәт. →
3. Ғаиләлә нисә кеше? Һанап, түңәрәк эсенә яҙ. ○

Занятия 5–6

Тема: Части тела. — Тән өлөштәре.

1. Рассмотри картинку и назови части тела на русском и башкирском языках. Обобщи их одним словом.

   Һүрәткә ҡарап, тән өлөштәрен рус һәм башҡорт телдәрендә әйтеп сыҡ. Улар бер һүҙ менән нисек атала?

Был баш, был күҙ, ...

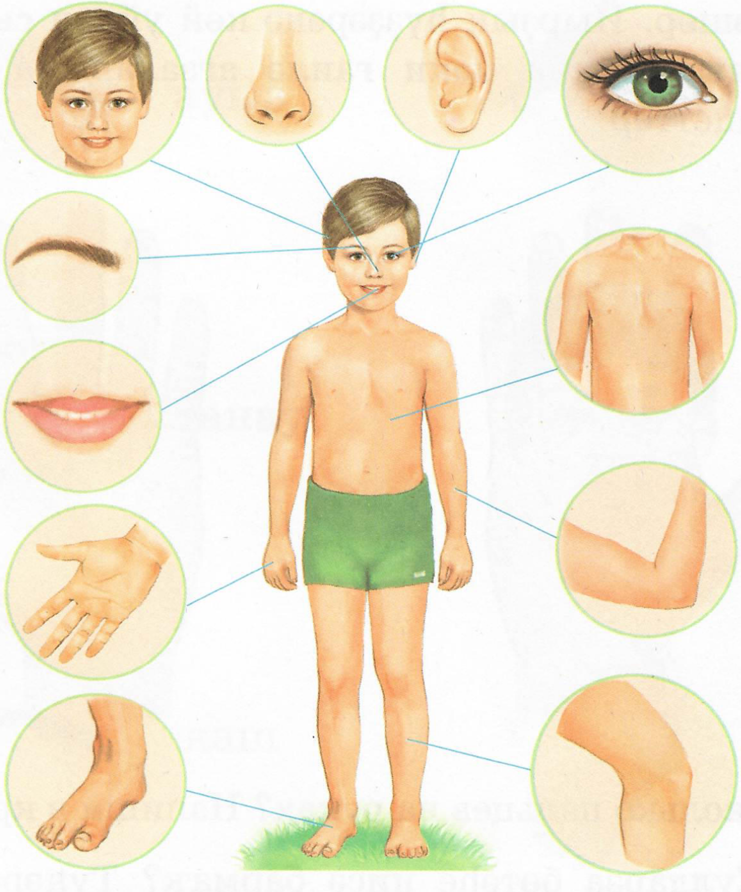

В каких словах слышится звук «ҡ»?

Ниндәй һүҙҙәрҙә «ҡ» өнө ишетелә?

2. Что у человека парное? Перечисли.

Кешелә нимә парлы? Күрһәтеп әйт, һанап сыҡ.

Бер ҡул — ике ҡул. Был ҡулдар.

3. Нарисуй на бумаге или слепи фигуру вороны. Вспомни песню вороны. Придумай на слова этой песни мелодию и спой её другу или членам семьи.

Ҡарғаны ҡағыҙ битенә төшөр йәки унының һынын әүәләп яһа. Ҡарғаның йырын хәтереңә төшөр. Йырҙың һүҙҙәренә көй уйлап сығар һәм уны дуҫыңа йәки ғаилә ағзаларына йырлап ишеттер.

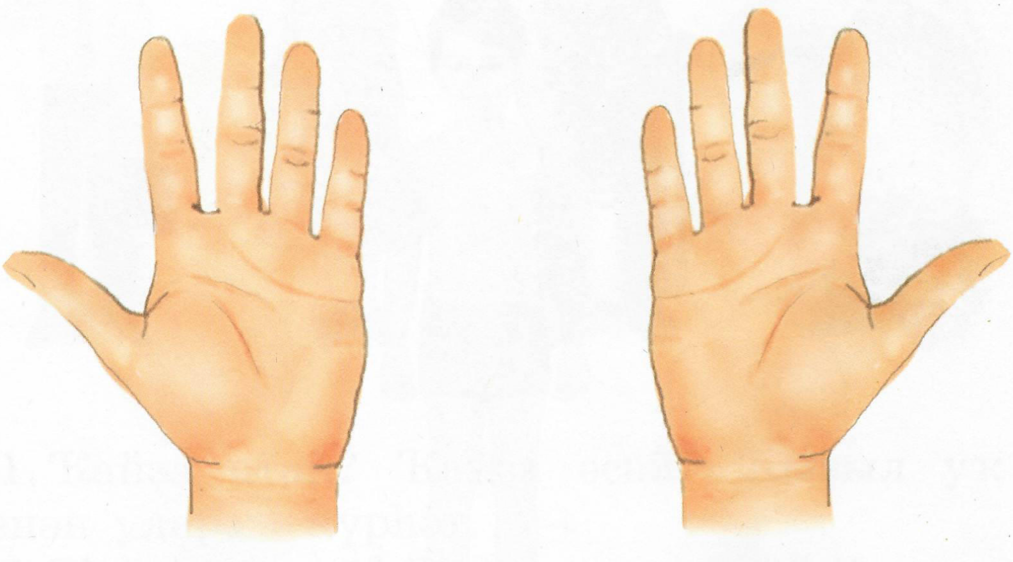

4. Сколько пальцев на руках? Напиши в кружочке.

Ҡулдарҙа бөтәһе нисә бармаҡ? Түңәрәк эсенә яҙ. ◯

5. Назови слова во множественном числе. Отметь слова со звуком «ҡ».

Һүҙҙәрҙе күплектә әйт. «Ҡ» өнө булған һүҙҙәрҙе билдәлә.

ҡолаҡ

ҡул

ауыҙ

күҙ

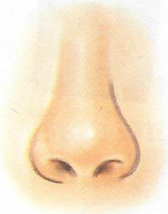

танау

баш

ҡаш

аяҡ

Занятия 7–8

Тема: Это что? — Был нимә?

1. Рассмотри рисунки. Назови предметы.

Һүрәттәрҙе ҡарап, предметтарҙың атамаһын әйт.

Что это? Это ... .
Был нимә? Был ... .

2. Кого видишь на рисунках? Дай им имена. Что надевает ... ? Что снимает ... ?

Һүрәттәрҙә кемде күрәһең? Уларға исем бир. ... нимә кейә? ... нимә сисә?

3. Это какой знак? Он напоминает стул. Как произносится этот звук? Какие ещё слова знаешь с этим звуком?

Был ниндәй тамға? Ул ултырғысты хәтерләтә. Был өндөң әйтелеше нисек? Был өн менән тағы ниндәй һүҙҙәр беләһең?

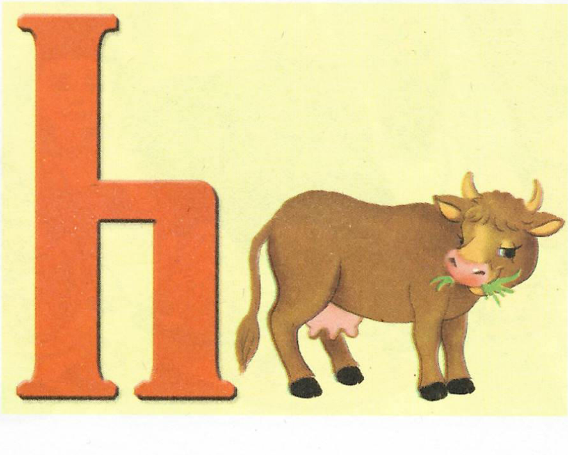

Занятия 9–10

Тема: В гостях у бабушки. — Өләсәйҙә ҡунаҡта.

1. Рассмотри рисунок. Ответь на вопросы.

Һүрәтте ҡара. Һорауҙарға яуап бир.

1. Өләсәйгә ҡунаҡҡа кемдәр килгән? Һөйлә.
2. Өҫтәлдә нимәләр бар? Әйтеп сыҡ.
3. Сынаяҡтар нисәү? Һанап, түңәрәк эсенә был һанды яҙ. ◯

Ҡалаҡтар нисәү? ◯

Тәрилкәләр нисәү? ◯

Нисә самауыр бар? ◯

2. Это дом бабушки. Раскрась картинку и составь по ней рассказ.

Был өләсәйҙең өйө. Һүрәтте буя һәм уның буйынса хикәйә төҙөп һөйлә.

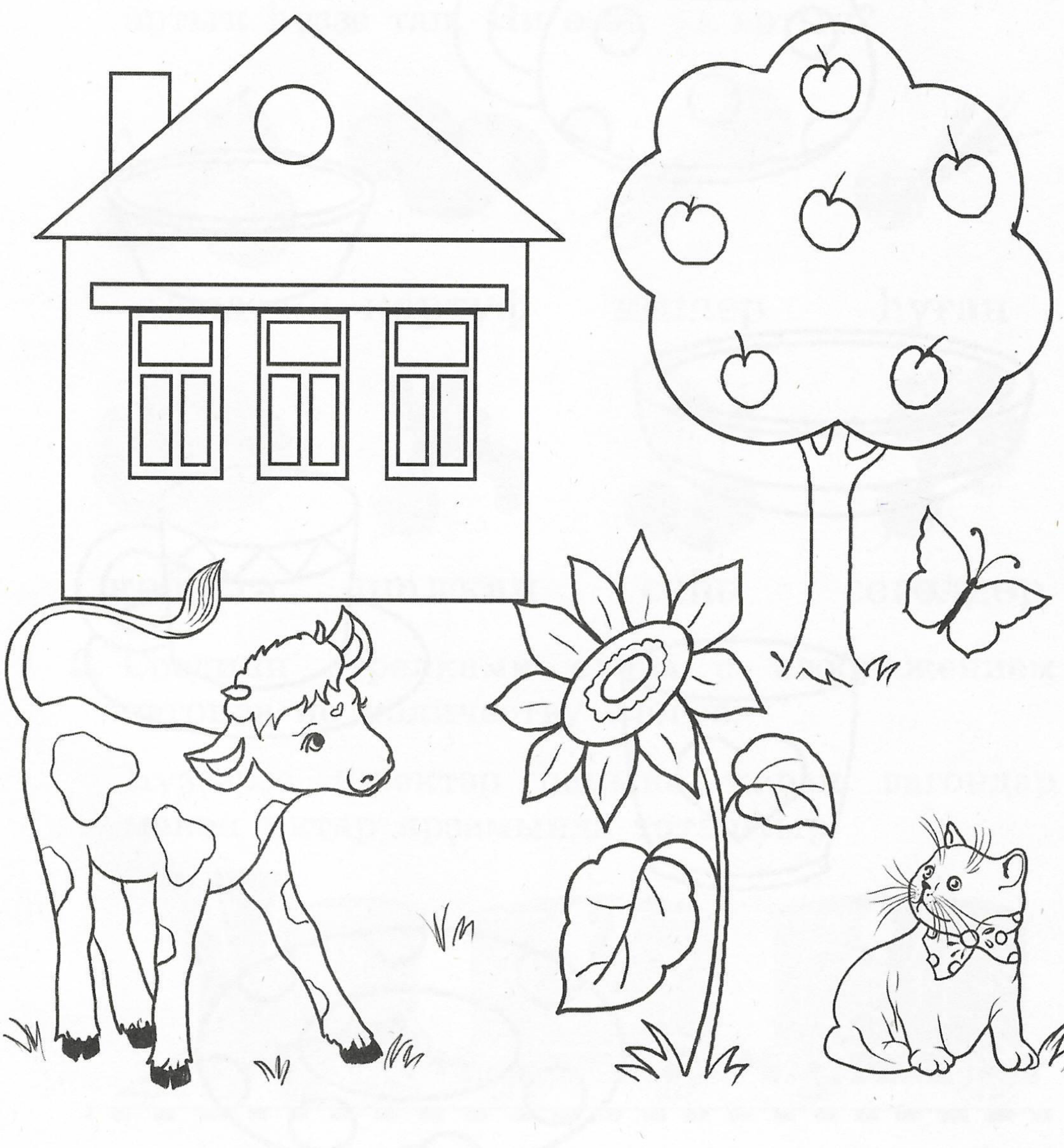

3. Раскрась тарелки в зелёный, чашки — в красный цвет.

Тәрилкәләрҙе — йәшел, сынаяҡтарҙы ҡыҙыл төҫкә буя.

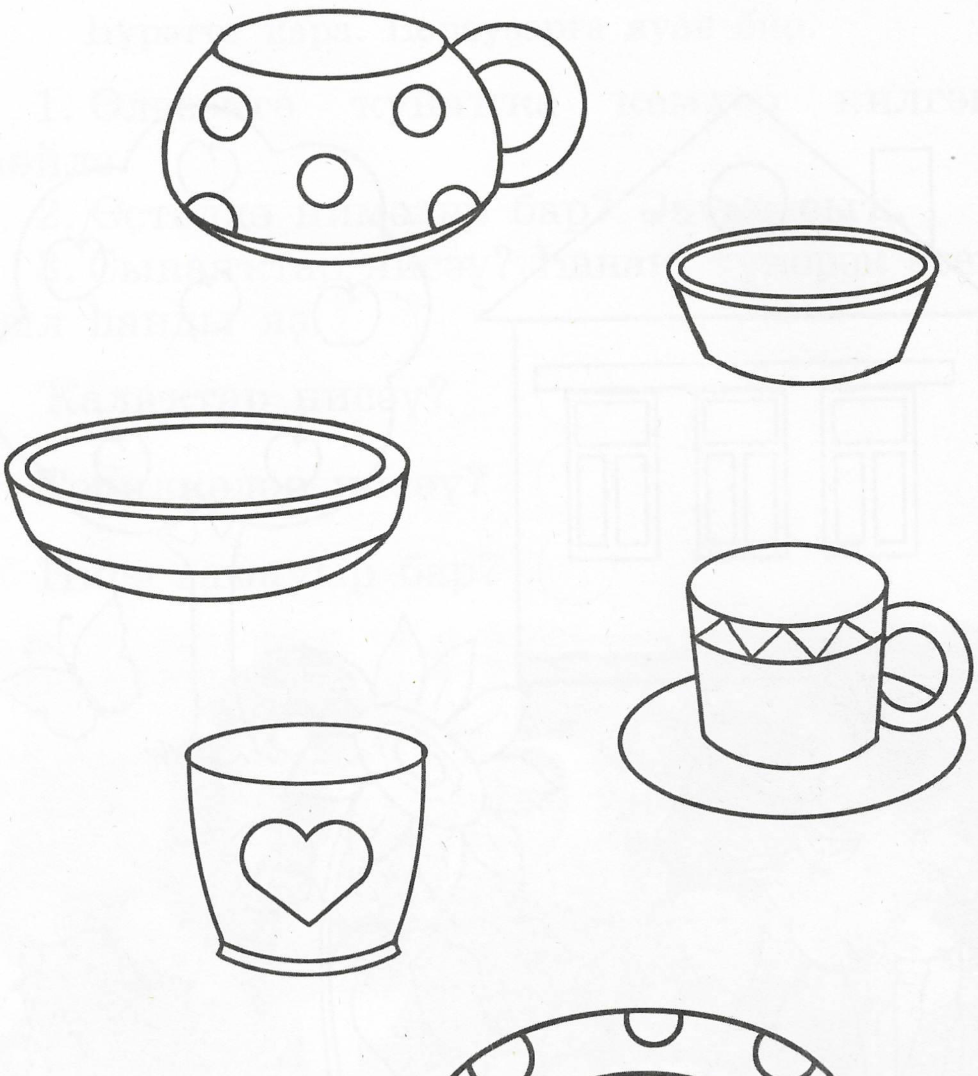

Занятия 11–12

Тема: Праздник урожая. — Уңыш байрамы.

1. Назови предметы. В каждом ряду найди лишнее слово. Почему оно лишнее?

Предметтарҙың атамаһын әйт. Һәр рәттәге артыҡ һүҙҙе тап. Ни өсөн ул артыҡ?

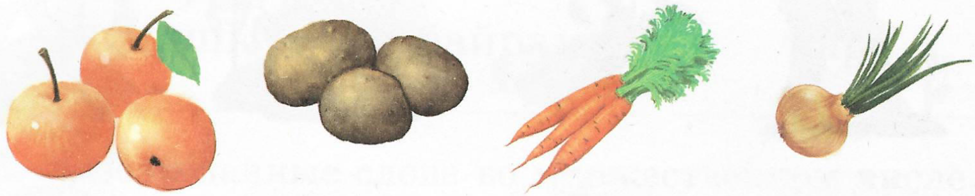

алма картуф кишер һуған

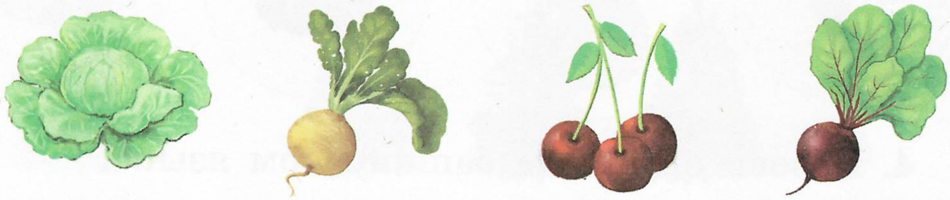

кәбеҫтә шалҡан сейә сөгөлдөр

2. Соедини стрелками слова с изображением вагонов по количеству слогов.

Һүҙҙәрҙе ижектәр һанына ҡарап вагондар менән уҡтар ярҙамында тоташтыр.

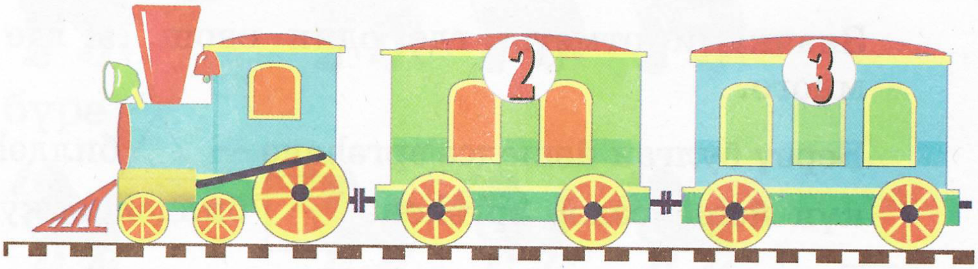

алма кәбеҫтә сөгөлдөр сейә

3. Как собирают овощи? Соотнеси слова с картинками.

Йәшелсәләрҙе нисек йыялар? Һүҙҙәрҙе һүрәте менән тоташтыр.

ҡаҙып ҡырҡып өҙөп йолҡоп

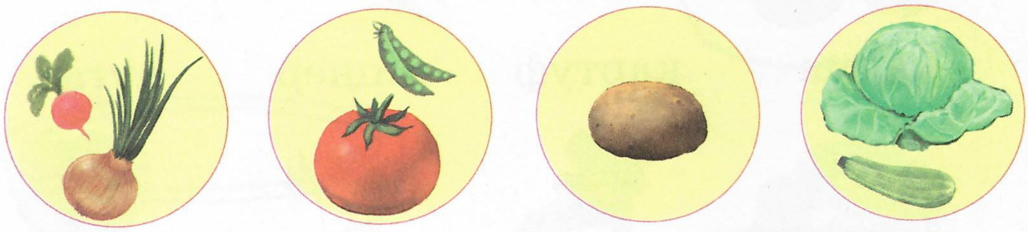

4. Назови овощи на башкирском языке.

Йәшелсәләрҙең атамаһын башҡортса әйт.

Значками отметь, где один овощ, а где их много.

Берәү булған йәшелсә эргәһенә — △ билдәһен, күп йәшелсәләр эргәһенә □ билдәһен ҡуй.

□ — один (берәү) △ — много (күп)

Занятия 13–14

Тема: Праздник Нового года. — Яңы йыл байрамы.

1. Сколько слогов и звуков в каждом слове? Составь схему.

   Һүҙҙә нисә ижек һәм нисә өн бар? Схемаһын төҙө.

   шыршы   байрам   ҡар

   _______________ _______________ _______________

2. Назови данные слова во множественном числе.

   Бирелгән һүҙҙәрҙе күплектә әйт.

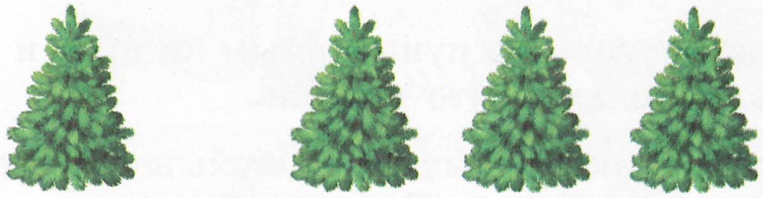

шыршы — шыршылар

уйынсыҡ —

бүре —

эт —

3. По клеточкам нарисуй правую сторону ёлочки.

Шаҡмаҡтар буйлап шыршының уң яҡ яртыһын төшөр.

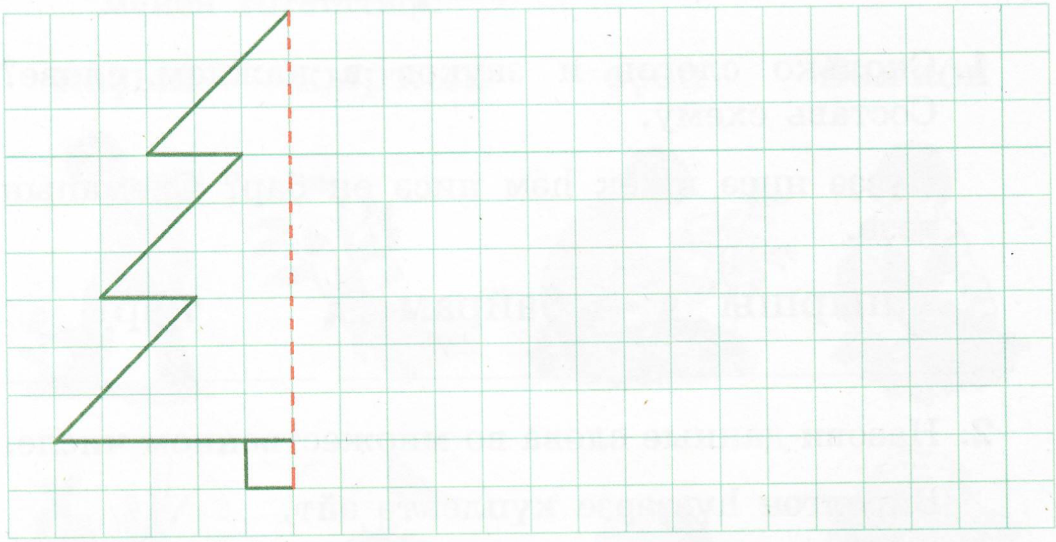

4. Обведи рисунок по пунктирным линиям и раскрась. Расскажи, что видишь.

Һүрәтте пунктир һыҙыҡтар буйынса төшөрөп бөт һәм буя. Нимәләр күрәһең?

Занятия 15–16

Тема: Праздник мам. —
Әсәйҙәр байрамы.

1. Сравни рисунки, найди 10 различий.

   Һүрәттәрҙе сағыштыр, 10 айырманы тап.

2. Скажи, сколько слогов и букв в слове БАЙРАМ.

   БАЙРАМ һүҙендә нисә өн һәм хәреф бар?

3. Нарисуй по клеткам цветы (смотри образец).

Өлгөгә ҡарап, шаҡмаҡтар буйлап сәскәләр төшөр.

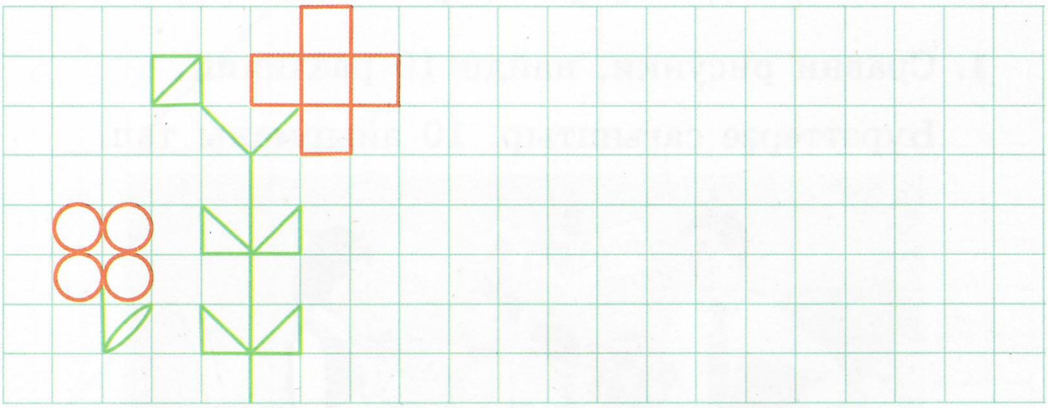

4. Кто какой шарик держит? Раскрась шар, который держит девочка, красным цветом, шар мальчика — синим, шар собаки — жёлтым цветом.

Кем ниндәй шарҙы тотҡан? Ҡыҙҙың шарын — ҡыҙыл, малайҙың шарын — күк, эттең шарын һары төҫкә буя.

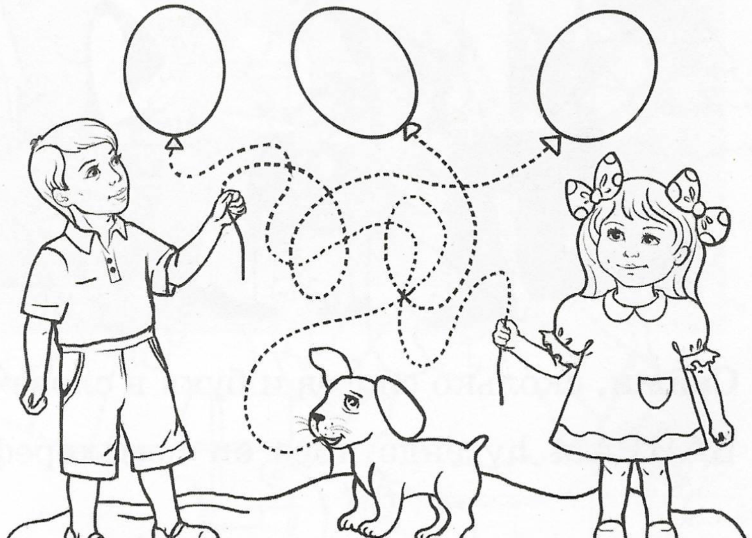

Занятия 17–18

Тема: В лесу. — Урманда.

1. Составь предложения по образцу.

Өлгө буйынса һөйләмдәр төҙө.

Был – ҡайын. ______–______ ______–______

2. Раскрась листья берёзы.

Ҡайын япраҡтарын буя.

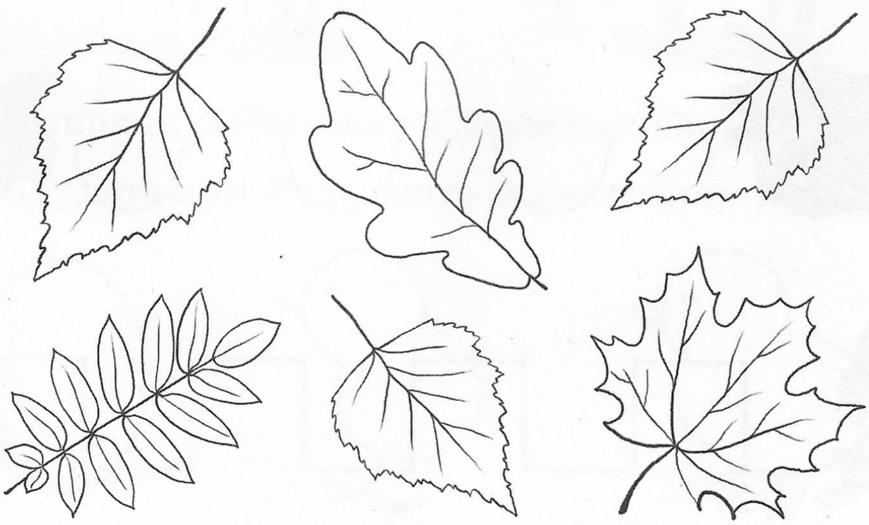

3. Скажи по-башкирски, кто нарисован на рисунках. Назови слово, где слышишь звук «ө».

Һүрәттәрҙә нимә төшөрөлгән? Башҡортса әйт. Ниндәй һүҙҙә «ө» өнө ишетелә?

4. По пунктирной линии покажи, кто куда идёт.

Пунктир һыҙыҡтар буйынса нимәнең ҡайҙа барғанын күрһәт.

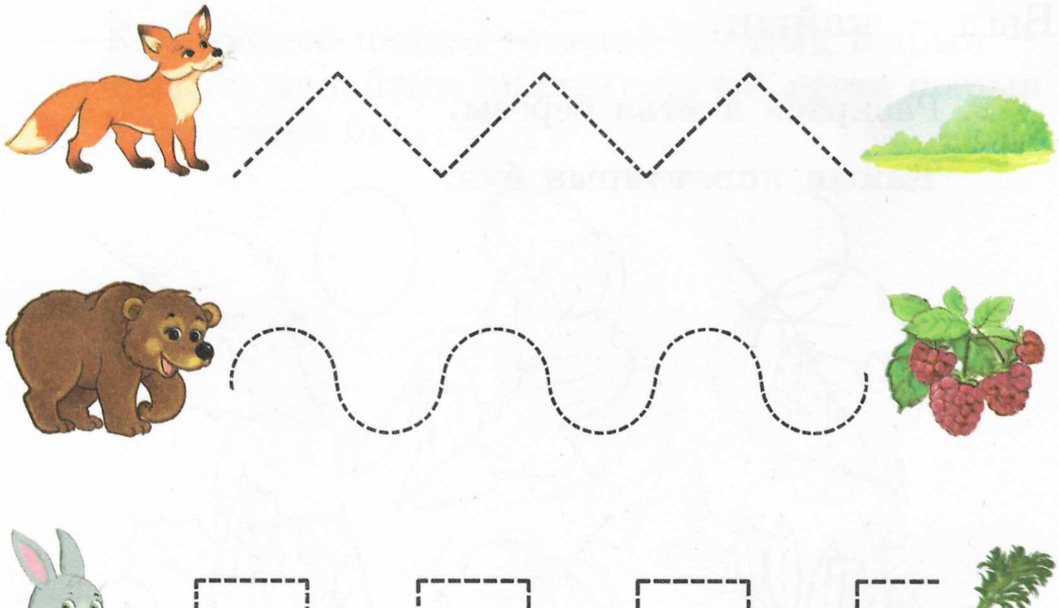

Занятия 19–20

Тема: Домашние животные и птицы. — Йорт хайуандары һәм ҡоштары.

1. Рассмотри рисунки, назови, кто нарисован. Зачеркни то, что кажется тебе лишним. Объясни почему.

Һүрәттәрҙе ҡарап, хайуандарҙың атамаһын әйт. Ниндәй йәнлек артыҡ, шуны һыҙып ташла. Ни өсөн артыҡ? Аңлат.

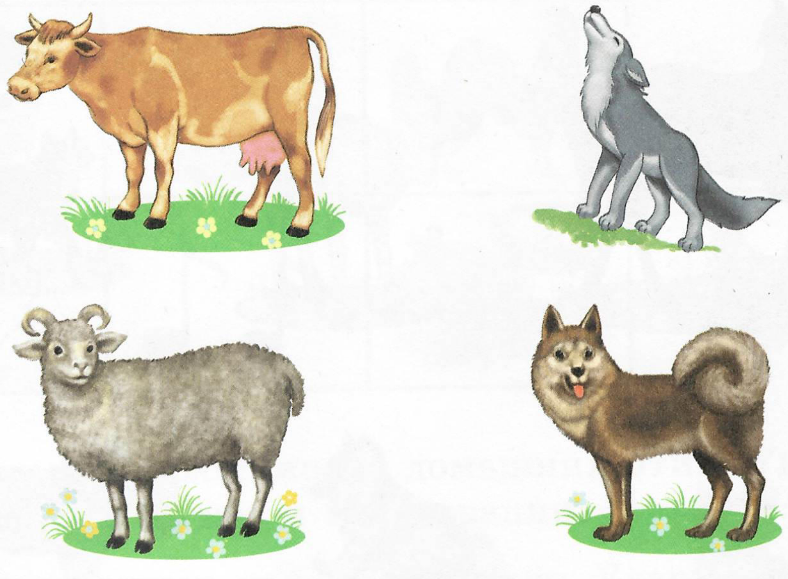

2. Выполни штриховку в заданных направлениях.

Күрһәтелгән йүнәлештә һыҙыҡсалар һыҙ.

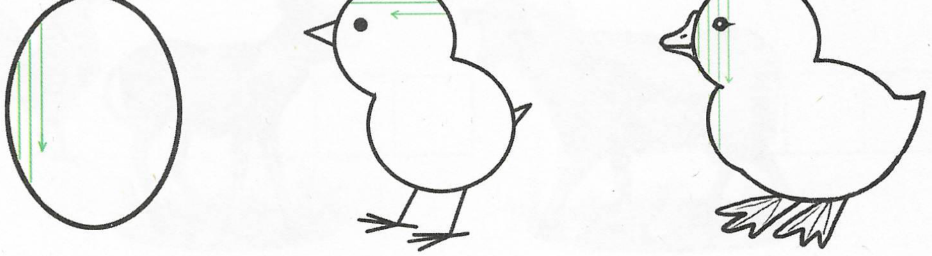

3. Найди и назови детёнышей животных и укажи стрелками их мам.

Хайуандарҙың балаларын табып, атап сыҡ. Уҡтар ярҙамында уларҙың инәләрен күрһәт.

4. Составь рассказ о курице по схеме.

Тауыҡ тураһында схема буйынса хикәйә төҙө.

Где живёт? Чем питается? Как называют птенцов? Из каких частей состоит тело? Как голос подаёт? Какую пользу приносит?

Ҡайҙа йәшәй? Нимә ашай? Балалары нисек атала? Кәүҙә өлөштәрен һанап сыҡ. Нисек тауыш бирә? Ниндәй файҙа килтерә?

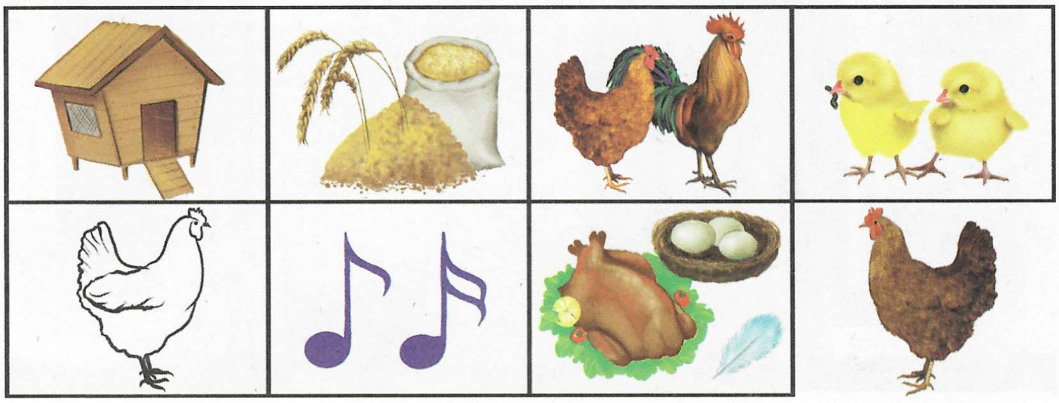

5. Назови по-башкирски домашних птиц. Укажи, сколько звуков в их названии.

Йорт ҡоштарын башҡортса әйт. Уларҙың атамаһында нисә өн бар? Билдәлә.

Занятия 21–22

Тема: Где я живу? — Мин ҡайҙа йәшәйем?

1. Чем отличается город от деревни?
   Ауыл ҡаланан нимәһе менән айырыла?

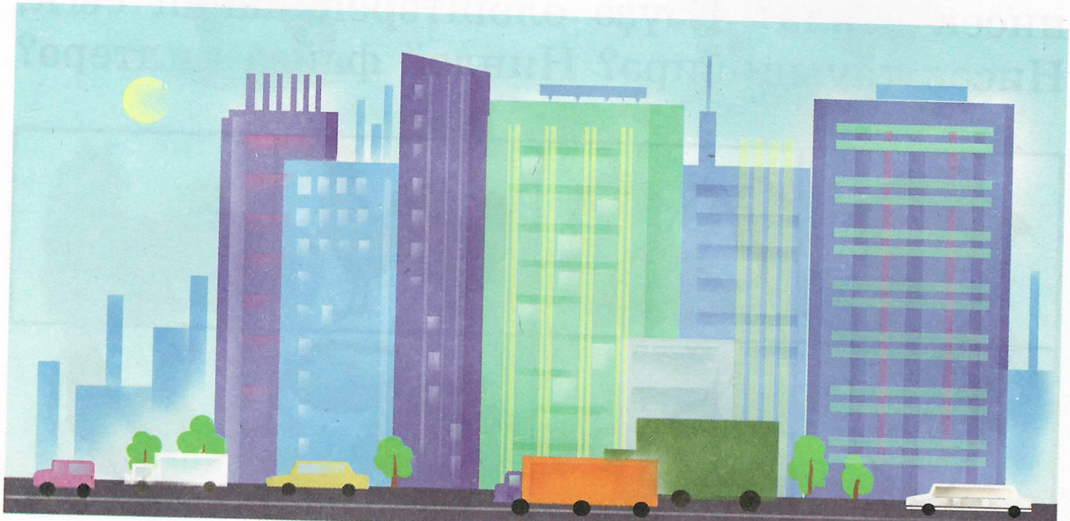

2. Назови слова во множественном числе по образцу.

Өлгө буйынса, һүҙҙәрҙе күплеккә ҡуйып әйт.

өй — өйҙәр

тәҙрә —

ишек —

3. Расскажи, где ты живёшь. Ты знаешь свой адрес? Как найти твой дом?

Һин ҡайҙа йәшәйһең? Адресыңды беләһеңме? Һин йәшәгән өйҙө нисек табырға була?

Занятия 23–24

Тема: Здравствуй, школа! — Һаумы, мәктәп!

1. Помоги Незнайке собраться в школу. Назови по-башкирски предметы, которые он возьмёт с собой.

   Белмәҫйәнгә мәктәпкә әҙерләнергә ярҙам ит. Ул мәктәпкә алып барырға тейеш булған предметтарҙың атамаһын башҡортса әйт.

2. Рассмотри рисунок. Сосчитай птичек, составь задачу и реши её.

Һүрәттәге ҡоштарҙы һана. Мәсьәлә төҙө һәм уны сис.

	+		=	

3. Дай имена мальчикам. Составь предложения по схеме.

Малайҙарға исем бир. Схема буйынса һөйләмдәр төҙө.

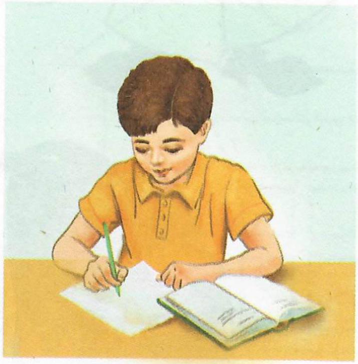

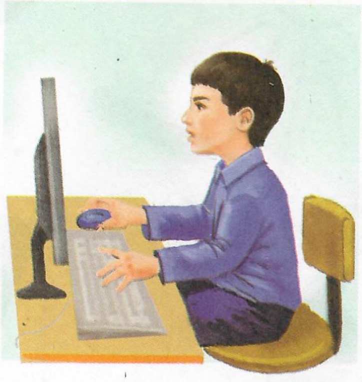

└___ _____ _____. └___ _____ _____.

4. Нарисуй на правой стороне такие же линейку и карандаш по клеткам.

Уң яҡҡа шаҡмаҡтар буйлап шундай уҡ линейка менән ҡәләмде төшөр.

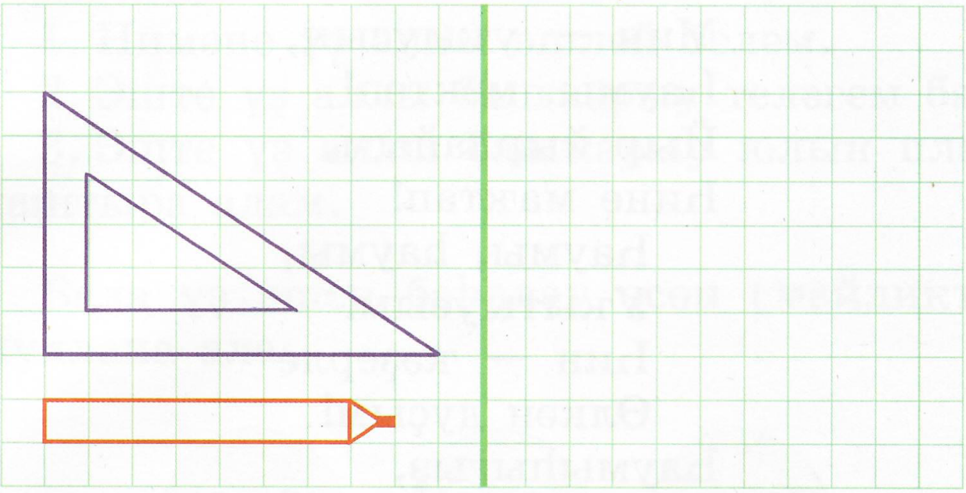

5. Выучи стихотворение наизусть.

Шиғырҙы ятла.

Быть всегда должны в порядке

Твои школьные .

Чтобы было где писать,

В школе нам нужна .

Я большой, я — ученик!

В ранце у меня .

Я готов к учебным стартам,

Скоро сяду я за .

6. Выучи стихотворение наизусть.

Шиғырҙы ятла.

Мин — уҡыусы!

Мин — уҡыусың,
Һаумы, мәктәп!
Йыр йырлайым,
Һине маҡтап!
  Һаумы, һаумы,
  Уҡытыусым!
  Һин — ҡәҙерле
  Өлкән дуҫым!
Һаумыһығыҙ,
Класташтар!
Иң-иң тоғро
Яҡын дуҫтар!

(Факиһа Туғыҙбаева)

Самооценка своей работы — Балала эшен үҙ аллы баһалай белеүҙе формалаштырыу

Маҡсат:

1. Нимәне үҙ аллы эшләй беләм.
2. Эште үҙ аллы башҡарыу теләгем бар.
3. Эште үҙ аллы башҡарыу юлын планлаштыра алам.

Бала үҙ эшен баһалау өсөн смайликтар ҡуллана ала:

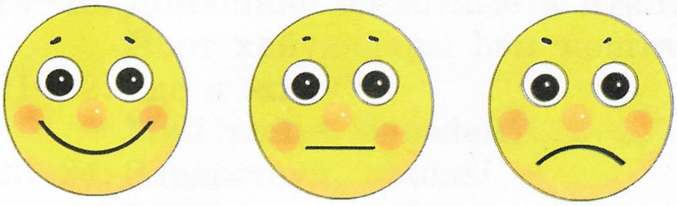

1. Мин яҡшы эшләнем — «йылмайған йөҙ» төшөрә.
2. Барыһы ла килеп сыҡманы, ярҙам кәрәк булды — «тыныс йөҙ» төшөрә.
3. Эштәрҙе башҡара алмаһам да, киләсәктә барыбер өйрәнәсәкмен — «күңелһеҙ йөҙ» төшөрә.

Баланың үҙ эшен баһалай алыуына, шул уҡ ваҡытта эшкә ышаныслы тотоноп, уны уңышлы эш итеүенә тәү осорҙа ололар ярҙамы кәрәк — күнекмәләрҙе нисек үтәргә икәнлекте аңлатыу һәм күрһәтеү, хатта

бергәләп эшләү ҙә кәрәк булыр. Бының өсөн дәфтәр биттәренең күсермәһен (копияһын) эшләп, бала менән бергә уны бер нисә тапҡыр башҡарырға, аҙаҡ үҙ аллы эшләргә тәҡдим итеү кәрәк. Шунда уҡ күнегеү эргәһенә бала смайлик төшөрөп, үҙенә баһа бирә ала. Баланың эштәрен йыйып, папкала һаҡларға була (портфолио төҙөү). Эште башҡарған һайын, бала үҙенең элекке эштәрен ҡарап, баһа бирә һәм яңы смайликтар төшөрөп, баһалай ала.

Содержание

Занятия 1–2. Это кто? — Был кем? 5
Занятия 3–4. Моя семья. — Минең ғаиләм 8
Занятия 5–6. Части тела. — Тән өлөштәре 11
Занятия 7–8. Это что? — Был нимә? 14
Занятия 9–10. В гостях у бабушки. — Өләсәйҙә ҡунаҡта 16
Занятия 11–12. Праздник урожая. — Уңыш байрамы 19
Занятия 13–14. Праздник Нового года. — Яңы йыл байрамы 21
Занятия 15–16. Праздник мам. — Әсәйҙәр байрамы 23
Занятия 17–18. В лесу. — Урманда 25
Занятия 19–20. Домашние животные и птицы. — Йорт хайуандары һәм ҡоштары 27
Занятия 21–22. Где я живу? — Мин ҡайҙа йәшәйем? 30
Занятия 23–24. Здравствуй, школа! — Һаумы, мәктәп! 33

Уҡыу баҫмаһы

Нафиҡова Зәкиә Ғәлиәхмәт ҡыҙы
Әғзәмова Зөлфиә Әғзәм ҡыҙы
Оморҙаҡова Эльвира Урал ҡыҙы
Фәтхетдинова Рита Сәғитулла ҡыҙы
Такалова Рәмилә Рәил ҡыҙы

**«ШАТЛЫҠ» ПРОГРАММАҺЫНА
ЭШ ДӘФТӘРЕ**

туған телен белмәгән
мәктәпкәсә йәштәге өлкән төркөм балаларҙы
башҡортса һөйләшергә өйрәтеүгә тәғәйенләнгән

Учебное издание

Нафикова Закия Галиахметовна
Агзамова Зульфия Агзамовна
Умурзакова Эльвира Ураловна
Фатхутдинова Рита Сагитулловна
Такалова Рамиля Раилевна

**РАБОЧАЯ ТЕТРАДЬ
К ПРОГРАММЕ «ШАТЛЫҠ»**

для обучения башкирской разговорной речи
детей старшего дошкольного возраста,
не владеющих родным языком

(на русском и башкирском языках)

Заведующий редакцией *Г. А. Раянова*
Редакторы *З. М. Галишина, Г. А. Тагирова*
Художественный редактор *А. Р. Мухтаруллин*
Технический редактор *Г. Р. Исхакова*
Корректор *Г. Р. Попова*

Подписано в печать 26.05.2021. Формат 70×100 $^1/_{16}$. Бумага офсетная. Гарнитура Школьная.
Печать офсетная. Усл. печ. л. 3,25. Усл. кр.-отт. 13,65. Уч.-изд. л. 2,83. Тираж 9400+1500 экз.
Заказ 211191, 211199.

Государственное унитарное предприятие Республики Башкортостан
Башкирское издательство «Китап» имени Зайнаб Биишевой.
450001, Уфа, пр. Октября, 2.

Отпечатано с предоставленных файлов.

ООО «Печатный двор».
452730, Республика Башкортостан, Благоварский район,
с. Благовар, ул. Садовая, 15.